

O'ZBEK KOMPOZITORLARI IJODINI O'RGANISH JARAYONIDA UMUMTA'LIM MAKTABLARI O'QUVCHILARINING VOKAL-XOR IJRO MAHORATINI SHAKLLANTIRISHNING NAZARIY ASOSLARI

Tursunova Xusnora

Nizomiy nomidagi TDPU "Musiqiy ta'lim va san'at"
mutaxassisligi 1-kurs magistranti

Trigulova A.X.

Ilmiy rahbar: p.f.n., v.b. professor

<https://doi.org/10.5281/zenodo.14810740>

ARTICLE INFO

Qabul qilindi: 25-Yanvar 2025 yil
Ma'qullandi: 28- Yanvar 2025 yil
Nashr qilindi: 31- Yanvar 2025 yil

KEY WORDS

*Musiqiy ta'lim o'quvchilar shaxsini
har tomonlama rivojlantirishda
muhim o'rin tutadi.*

ABSTRACT

Maqolada umumta'lim maktab o'quvchilarida vokal-xor ijrosi ko'nikmalarini o'zbek kompozitorlarining asarlarini o'rganish orqali shakllantirishning nazariy asoslari ko'rib chiqilgan.

Musiqiy ta'lim o'quvchilar shaxsini har tomonlama rivojlantirishda muhim o'rin tutadi. U estetik ta'b, emotsional ta'sirchanlik va ijodiy qobiliyatlarni rivojlantirishga yordam beradi. Musiqiy tarbiyaning asosiy yo'nalishlaridan biri vokal-xor ijrosidir. Bu bolalarga o'z vokal salohiyatini namoyon etish va jamoada hamkorlik qilish ko'nikmalarini o'rganish imkonini beradi. Ayniqsa, o'zbek kompozitorlarining asarlarini o'rganish nafaqat musiqiy, balki madaniy rivojlanishni ham ta'minlaydi.

Musiqiy ta'limda vokal-xor ijrosining ahamiyati. Vokal-xor ijrosi musiqiy ta'limning muhim tarkibiy qismidir. U o'z ichiga quyidagilarni qamrab oladi:

- vokal ko'nikmalarini rivojlantirish (nafas olish, diktsiya, intonatsiya);
- ritm hissi va musiqiy eshitish qobiliyati ustida ishlash;
- ansamblda kuylash ko'nikmalarini shakllantirish.

Xorda kuylash jamoaviylik hissini va intizomni rivojlantiradi, bu maktab yoshida ayniqsa muhimdir. Shuningdek, musiqa ijrosi jarayonida o'quvchilar yorqin emotsional taassurotlar his etadilar, bu esa ularning ma'naviy boyishiga yordam beradi.

O'zbek kompozitorlarining asarlari xususiyatlari.

O'zbek musiqiy madaniyati betakror an'analar va uslublarga boy bo'lib, bu ko'plab kompozitorlar, jumladan, Muxtar Ashrafiy, Solijon Yudakov, Mansur Tashmatov va boshqalar ijodida o'z aksini topgan. Ularning asarlari o'zbek xalq musiqasi ko'p asrlik an'alariga asoslangan bo'lib, o'quvchilar uchun tushunarli va yaqindir.

O'zbek milliy musiqiy an'alarining o'ziga xos jihatlari:

1. Melodiya. Milliy melodiya o'zbek xalq musiqasi lad tuzilmalariga asoslanadi, masalan, sho'ra, buzruk, dugoh va boshqalar. Bu melodiyalar emotsional qirralarga boy bo'lib, o'quvchilarni o'ziga jalb etadi.

2. Ritmika. Lazgi, yalla kabi xalq raqs shakllari ko'pincha asarlarda ishlatiladi, bu maktab xori repertuarini boyitadi.

3. Matn asosi. Ko'plab asarlar Alisher Navoiy, Furqat, Cho'lpon kabi o'zbek adabiyoti klassiklarining she'riyati asosida yozilgan bo'lib, o'quvchilarning milliy madaniyatga qiziqishini oshiradi.

O'zbek kompozitorlarining asarlari orqali vokal-xor ko'nikmalarini shakllantirish.

Vokal-xor san'atini o'rgatish jarayoni bir necha bosqichlarni o'z ichiga oladi:

1. Asar bilan tanishuv. Bu bosqichda o'quvchilar asarning mazmuni va musiqiy tili xususiyatlari bilan tanishadilar. Asar yaratilgan tarixiy va madaniy kontekstni tushuntirish muhim ahamiyatga ega.

2. Vokal texnikasi ustida ish. O'quvchilarga intonatsion aniqlik, to'g'ri nafas olish va diktsiyani o'zlashtirishda yordam berish lozim. O'zbek kompozitorlarining o'ziga xos melodikasi intonatsion soflikka alohida e'tibor berishni talab qiladi.

3. Ansambl ijrosi. Xorda moslashuvchanlik, ritm hissi va bir-birini eshitish qobiliyatiga e'tibor qaratiladi. Bu yerda o'zbek musiqasining ritmik va lad xususiyatlarini hisobga olish muhim.

4. Interpretatsiya. Ijro jarayonida o'quvchilar asarning emotsional va ma'no jihatlarini anglaydilar. Masalan, Ashrafiyning lirik kuylarida melodik chiziqning ifodaliligiga e'tibor qaratisa, Yudakovning raqs qo'shiqlarida ritmik energiyaga urg'u beriladi.

O'qituvchilar uchun tavsiyalar.

1. Repertuar tanlash. Asarlarni o'quvchilarning yoshi va vokal imkoniyatlariga mos ravishda tanlash zarur. Rivojlantirishni rag'batlantirish uchun oddiy va murakkabroq kompozitsiyalarni uyg'unlashtirish maqsadga muvofiq.

2. Milliy madaniyatga urg'u berish. O'zbek asarlaridan foydalanish o'quvchilarda milliy g'urur va madaniyatga hurmat hissini shakllantirishga yordam beradi.

3. Boshqa fanlar bilan integratsiya. Musiqiy mashg'ulotlarga adabiyot, tarix va O'zbekiston madaniyati elementlarini kiritish ta'lim jarayonini yanada chuqur va qiziqarli qiladi.

Xulosa.

O'zbek kompozitorlarining asarlarini vokal-xor ta'limining bir qismi sifatida o'rganish o'quvchilarda vokal ko'nikmalarini rivojlantirish va ularni milliy madaniyatga oshno qilishga xizmat qiladi. Bunday yondashuv ma'naviy boy va ijodiy rivojlangan shaxsni shakllantirishga yordam beradi. O'qituvchilar milliy musiqiy materiallardan tarbiya va rivojlantirish vositasi sifatida faol foydalanib, o'tmish an'analarini zamonaviy vazifalar bilan uyg'unlashtirishi zarur.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Abdurasulov, Sh. O'zbekistonda musiqiy ta'lim tizimida vokal tarbiyasi. – Toshkent: Fan, 2018.
2. Ashrafiy, M. O'zbek musiqasi bo'yicha ocherklar. – Toshkent: O'zbekiston, 1982.
3. Vasil'eva, Ye. A. Bolalar xori bilan ishlash metodikasi. – Moskva: Muzyka, 2015.
4. G'anieva, D. M. Xor ijrosida milliy repertuarining o'ziga xosliklari. – Toshkent: Ma'naviyat, 2020.

5. Trigulova A. X. Fortepiano darslarida asarlarni badiiy-obrazli ijro etish ko'nikmalarini shakllantirishning didaktik shart-sharoitlari. «Ta'lim va innovatsion tadqiqotlar». Журн., 2024-йил, 9-сон., 282- 286 в.
6. Trigulova A. X. The importance of the course "history and theory of music science" in the professional training of masters of musical culture faculties of pedagogical universities. The Bioscan, (Special Issue-1), Retrieved from 19(2): S.I (1), 2024., 191-194 б
7. Trigulova A. X. The Significance of b.v. Asafyev's Intonation Theory in the Instrumental-Performance Training of a Music Teacher., 192 – 195 б
8. Uspenskiy, A. D. Umumiy musiqiy ta'lim tizimida xor san'ati. – Sankt-

